

ALEVÎ-BEKTAŞÎ KÜLTÜR ENSTİTÜSÜ'NÜN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ÇALIŞMALAR

1990'lı yıllar dünyada siyasal, askerî ve ekonomik anlamda iki kutupluluğun son bulup, yeni bir dünya düzeninin oluşmaya başladığı dönemdir. Bu dönemle birlikte, köklerini II. Dünya Savaşı sonrası şekillenen politik kamplaşmalarda bulan söylem ve uygulamaların tasfiyesi yaşanmıştır. Böylece dünya egemenlik mücadelesi, kapitalist yaşam ve üretim tarzı, kendi içinde bir evrim geçirmiştir. Mevcut gelişmeler Türkiye'ye de yansımış ve ülkede siyasal, kültürel, sosyal anlamda değişiklikler meydana gelmiştir.

Anadolu topraklarının XIII. yüzyıldan itibaren temel unsurlarından biri olan Alevî-Bektaşî düşün-inanç sistemleri de yaşanan sosyal, siyasal, kültürel dönüşümden etkilenmiştir. Tarih boyunca Alevîlik, Anadolu'da merkezî yönetim ve yapılanmanın dışında durarak geleneksel düşüncenin tepkisiyle karşı karşıya kalmıştır. Alevîliğin çevre (kırsal)nin düşünsel-inançsal kimliği olarak varlık göstermesi, Alevîlerin kapalı bir toplum özelliği almalarına sebebiyet vermiştir. Bu toplumsal profil XX. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. 1960'lardan itibaren Türkiye'nin temel bir sorunu olarak yaşanmaya başlayan göç ile birlikte kent, Alevî bireyin yeni sosyal, ekonomik ve kültürel gerçeği olmuştur. Aynı dönemde paralel olarak gelişen Avrupa'ya göç hareketi de önemli bir Alevî inançlı nüfusun Batı ülkelerinde kendilerine yeni yaşam alanları kurmalarını sağlamıştır. Yüzyıllar boyunca Anadolu kırsalında var olma mücadelesi veren Alevîler için kent yaşamı, olumlu kazanımlar sağlamış; fakat sosyal, kültürel, inançsal yeni sorunları beraberinde getirmiştir. Alevîler, kentin çok kültürlülük gerçeği içerisinde geleneksel-tarihsel kimliklerini sürdürme noktasında açmazlar yaşamışlardır. Kırsal yaşamda Alevî inanç-dede ocakları merkezli ve dedelik-taliplik temelli gelişen Alevîliğin kent zeminiyle bütünleşmesinde problemler oluşmuştur. Alevîlerin kent toplumu içerisinde karşılaştıkları sıkıntılar 1990'lara kadar artarak devam etmiştir. 1990 sonrası dünya ve Türkiye'de yaşananlar Alevîleri, sorunlarını tespit etmeye, tartışmaya ve çözüm üretmeye sevk etmiştir. Alevîler kurdukları sivil toplum örgütleriyle kentte kimliklerini temsil etmeye başlamış, buna bağlı olarak da yakın dönem sivil hayatın en önemli örgütlenme hareketlerinden biri oluşmuştur.

Tarihsel, inançsal temsilini Hacı Bektaş Veli'nin karizmatik kişiliğinde bulan Bektaşîlik ise daha çok kent merkezli bir yapılanma içerisinde bulunmuş ve Anadolu ile Balkanlar'da örgütlenmiştir. İkinci Pir olarak anılan Balım Sultan tarafından gerçekleştirilen kurumsal-inançsal düzenleme ile Bektaşîlik, günümüze kadar geleneksel örgütlenişini devam ettirmiştir. Bektaşîlik XIV ve XV. yüzyıllar arasında yaşayan Kaygusuz Abdal tarafından Mısır'da kurulan

tekke ile etkinlik sahasını Kuzey Afrika'ya kadar genişletebilmiştir. Başta İstanbul olmak üzere Anadolu ve Balkanlar'da kent merkezlerinde organize olan Bektaşî tekkeleri özellikle Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Arnavutluk ve Kosova gibi ülkelerde önemli inanç-kültür birimleri olarak varlık göstermişlerdir. Bektaşî tekkeleri insan ögesini ön planda tutan düşün merkezleri olarak toplumsal hayatın içerisinde etkin rol oynamışlardır. Tarihsel süreçte Anadolu ve Balkanlar'da toplumsal, kültürel ve inançsal hayatın önemli bir öznesi olan Bektaşî öğretisi, günümüzde de dünyanın farklı bölgelerindeki Bektaşî tekkeleri ile insanlığa düşünsel, kültürel katkı sağlamayı sürdürmektedir.

Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, tarihsel dönüşümlerini belli başlıklarla ifade etmeye çalıştığımız Alevîlik ve Bektaşîlik düşün-inanç sistemlerine dönük bilimsel, kültürel ve inançsal çalışmalar gerçekleştirmek amacıyla, 1997 yılında Almanya'da kurulmuştur. Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü'nün temel misyonu, Alevîlik-Bektaşîlik düşün-inanç sistemlerinin düşünsel, tarihsel, inançsal çizgisini koruyarak geleceğe taşınması ve bilimsel açıdan araştırılmasıdır. Bu bağlamda Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü kuruluşundan itibaren kuruluş amacına uygun şekilde bilimsel, kültürel ve inançsal içerikli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bilimsel çalışmaların başında 10-11 Ocak 1998 tarihlerinde düzenlenen *I. Uluslararası Alevî-Bektaşî Sempozyumu* gelmektedir. Bonn şehrinde gerçekleştirilen sempozyuma çeşitli ülkelerden onlarca bilim insanı ve aydın katılmıştır. Sempozyum, Alevî-Bektaşî gerçeğinin bilimsel açıdan analiz edilmesi ve bir prototip oluşturulması açısından önem taşımaktadır. Bu etkinlikle Alevîlik-Bektaşîlik olguları uluslararası bilim dünyasına ve Avrupa üniversitelerine tanıtılmıştır. Sempozyumda, Irene Melikoff, Belkıs Temren, İlhan Selçuk, Fikret Otyam, Mehmet Temren, Mehmet Yaman, Veliyettin Ulusoy gibi isimler de sundukları bildirilerle Alevî-Bektaşî gerçeği üzerine bilimsel değerlendirmeler yapmıştır. G. Wiessner ve Mahzunî Şerif ise bildirilerini yazılı olarak göndererek etkinliğe katkıda bulunmuşlardır. Sempozyumun ardından sunulan bildiriler *I. Alevî-Bektaşî Sempozyumu* adı altında kitaplaştırılmıştır. Hazırlanan yayın ilgili çevrelere ve bilimsel kurumlara gönderilmiştir. Böylece akademik-bilimsel bilginin toplumsallaştırılması adına önemli bir hizmet gerçekleştirilmiştir. Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, çeşitli üniversite ve kurumların Alevîlik-Bektaşîlik üzerine gerçekleştirdiği sempozyumlara da katılarak bilimsel gündemi takip etmiştir. Enstitü adına sunulan bildirilerle bu organizasyonlara bilimsel destek sağlanmıştır. Enstitü, bilimsel çalışmalar kapsamında panel, konferans gibi faaliyetler de düzenlemiştir. Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, önümüzdeki dönemde de sempozyum, panel, konferans boyutundaki çalışmalarını artırarak devam ettirecektir.

Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, Alevîlik-Bektaşîlik düşün-inanç sistemleriyle ilgili hazırlanmış bilimsel içerikli kitap yayınları da gerçekleştirmiştir. Enstitü ilk olarak 1998 yılında Yrd. Doç. Dr. Ali Yaman tarafından hazırlanan *Alevî-Bektaşî Bibliyografyası* adlı kitabı yayınlamıştır. Bu çalışma Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili bilimsel yayınları kataloglaması açısından önemlidir. Alevî-Bektaşî literatürüne ait çalışmalar bilimsel bir metotla listelenmiş ve konu ile ilgili araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Prof. Dr. Belkıs Temren'in hazırladığı *Bektaşî ve Alevî Geleneklerinde Muharrem* adlı çalışma da 2000 yılında Enstitü tarafından yayınlanan diğer bir kitaptır. Kitabın içeriğinde Kerbela olayı ve Muharrem ayı ile ilgili tarihsel, inançsal konulara yer verilmektedir. Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, 2004 yılında ise İbrahim Bahadır tarafından kaleme alınan *Alevî-Bektaşî Kadın Dervişleri* adlı kitabı yayınlamıştır. Eserde, Alevî-Bektaşî düşün-inanç sistemlerinde kadına bakış ve kadının yeri konuları işlenmiştir. Ayrıca Alevîlik-Bektaşîlik tarihindeki tarihî-karizmatik kişiliğe sahip kadınlar tanıtılmaktadır.

Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, bilimsel çalışmalar bağlamında Alevîlik-Bektaşîlik konuları ile ilgili olarak sürdürülen araştırmalara da yer vermektedir. Enstitü, Alevî-Bektaşî düşün-inanç sistemleri üzerine farklı bilim disiplinleri açısından gerçekleştirilecek çalışmaların teşvik edilmesi gerektiğine inanmaktadır. Enstitü, bu sebeple Ali Duran Gülçiçek'in Tahtacı Alevîler üzerine yürüttüğü alan çalışmasına ve Ali Haydar Avcı'nın Pir Sultan Abdal hakkında Sivas-Yıldızeli-Banaz köyü merkezli olarak bölgede gerçekleştirdiği araştırmalara destek sağlamıştır.

Alevî-Bektaşî tarihine ait sözlü, yazılı kaynakların tespiti ve kayıt altına alınması Enstitü'nün başlıca amaçlarındandır. Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, arşiv faaliyetlerini Alevî-Bektaşî tarihi ile ilgili olarak yapılacak önemli çalışmalardan biri olarak görmektedir. Bu bağlamda Enstitü, kurum ve araştırmacılara ait arşivleri kopyalama sistemi ile merkezinde kayıt altına almaktadır. Bu yöntemle Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi'ne ait yazılı, görsel materyal Enstitü arşivine dâhil edilmiştir. Alevîlik-Bektaşîlik konularında araştırmalar yürüten tek akademik kurum olan Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi'ne ait kayıtlar konu üzerine dünyada oluşturulmuş olan sayılı arşivlerinden biri olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca Ayhan Aydın'ın çalışmaları da yakın dönemde kopyalanarak Enstitü arşivine eklenmiştir. Arşiv, özellikle fotoğraf ve röportaj kayıtları açısından öncelik ve önem taşımaktadır. Her iki proje de Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü ve Şahkulu Sultan Vakfı tarafından ortaklaşa gerçekleştirilmiştir. Önümüzdeki dönemde de Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü kurum ve şahıslara ait olup Alevîlik-Bektaşîlik konularında bilimsel önem taşıyan çalışmaları ve belgeleri kayıt altına almayı sürdürecektir. Enstitü'nün

gerçekleştirdiği bilimsel çalışmalar arasında onursal başkanımız olup 2009 yılında vefat eden Prof. Dr. Irene Melikoff'la ilgili bilimsel ve biyografik bilgiler içeren belgesel kayıt çalışması da bulunmaktadır. Irene Melikoff, bu mülakatta Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili önemli değerlendirmeler yapmaktadır. Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, bilimsel çalışmalar bağlamında âşıklık geleneğiyle ilgili önemli kayıt çalışmaları da gerçekleştirmiştir.

Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, bilimsel çalışmalara paralel şekilde sosyal, kültürel ve inancaşal faaliyetler de gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda Enstitü, özellikle Alevî-Bektaşî inanç ve kültürüne ait en önemli organizasyonlardan biri olan Hacı Bektaş Velî anma etkinliklerine her yıl iştirak etmektedir. Kurum, bilimsel, inancaşal ve kültürel açıdan önem arz eden tüm çalışmalara destek olmakta ve katılmaktadır. Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü inancaşal ve kültürel çalışmalar gerçekleştirenken belli Alevî-Bektaşî kurumlarıyla ortak projeler yürütmektedir. Enstitü geçmiş dönemde özellikle Şahkulu Sultan Vakfı ve Karacaahmet Sultan Kültürünü Yayma ve Yaşatma Derneği ile beraber çalışmalar gerçekleştirmiştir. Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, her yıl hıdırellez, nevrüz ve muharrem ayı ile ilgili inancaşal ve kültürel programlar düzenlemektedir. Geleneksel hâle gelen hıdırellez kutlamaları iki yıldan beri Enstitü'nün Almanya'daki merkezinde organize edilmekte olup önemli bir katılım sağlanmaktadır. Hıdırellez törenlerine Alevî-Bektaşî inançlı topluluğun dışında farklı inanç ve kesimlerden konuklar da iştirak etmektedir.

Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü gelecekte çalışmalarını artırarak devam ettirebilmek için vakıf modelinde yeni bir yapılanmaya gitmeye karar vermiştir. Vakıf kurulması için gerekli olan resmî çalışmalar büyük boyutu ile tamamlanmış olup Enstitü'nün vakfa dönüştürülmesi ile kurumsallık açısından önemli bir aşama katedilecektir.

Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, 2007 yılından itibaren Malberg 1 53547 Hausen (Wied) adresinde çalışmalarını sürdürmektedir. Enstitü'nün hizmet birimleri yaklaşık 12 dönümden oluşan bir alan üzerinde kurulu olup merkez bina giriş kat haricinde iki kattan oluşmaktadır. Enstitü'nün merkez binasında aşevi, yemek-mihman salonu, kütüphane, konferans salonu ve mihman (misafir) odaları bulunmaktadır. Ayrıca Enstitü bünyesinde Bektaşî inanç ritüellerinin pratik edildiği bir meydana ile Alevî erkânlarının gerçekleştirildiği bir cemevi yer almaktadır. Alevî-Bektaşî Kültür Enstitüsü, Alevîlik-Bektaşîlik düşün-inanç sistemleri ile ilgili çalışmalarını, önümüzdeki dönemde de artırarak devam ettirecektir.